

Dr hab. Elżbieta OSEWSKA, prof. PWSZ
Instytut Humanistyczny
Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Tarnowie
Ul. Mickiewicza 8
33-100 TARNÓW
eosewska@wp.pl

Recenzja

**rozprawy doktorskiej p. mgr lic. Hanny Kinal:
*Błogosławiony Edmund Bojanowski wzorcem osobowym
dla współczesnego wychowawcy***

**napisanej
pod kierunkiem p. dr hab. Beaty Bilickiej,
w Katedrze Teologii Praktycznej
na Wydziale Teologicznym
Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu,
Toruń 2019, stron 245**

„*Na czym polega wychowanie?* Wydaje się, że aby trafnie na to pytanie odpowiedzieć, nie można pominąć dwóch fundamentalnych prawd: po pierwsze, że człowiek jest powołany do życia w prawdzie i miłości; po drugie, że każdy urzeczywistnia siebie przez bezinteresowny dar z siebie samego. Odnosi się to zarówno do tych, którzy wychowują, jak i do tych, którzy są wychowywani. Również i wychowanie jest procesem, w którym wzajemna komunika osób dochodzi do głosu w sposób szczególny. *Wychowawca* jest osobą, która *rodzi w znaczeniu duchowym*. Wychowanie w tym ujęciu może być równocześnie uważane za prawdziwe apostołstwo. Jest wspólnym uczestnictwem w prawdzie i miłości, w tym ostatecznym celu, który stanowi powołanie człowieka ze strony Boga Ojca, Syna i Ducha Świętego” (Jan Paweł II, *Gratissimam Sane*, 16). Ojciec Święty Jan Paweł II w swoim nauczaniu ustnym i dokumentach wielokrotnie podkreślał znaczenie procesu wychowania, wartość wychowawcy oraz rangę relacji wychowawczej. Stąd należy docenić wysiłek naukowy podjęty przez panią mgr lic. Hannę Kinal, aby odwołując się do materiałów źródłowych i nauczania Kościoła ukazać postać i działanie błogosławionego Edmunda Bojanowskiego jako wzór osobowy dla współczesnych wychowawców.

Obecnie w Polsce, kiedy zarówno dzieci, młodzież jak i dorośli intensywnie doświadczają oprócz korzyści transformacji społeczno-politycznej także jej negatywnych skutków, takich jak: nowe ideologie, indywidualizm,

konsumpcjonizm, chaos aksjologiczny, przyspieszenie tempa życia, katecheza nie może pozostawać z boku nie dostrzegając tych gwałtownych przemian, ale uznając za swój główny cel wychowanie do dojrzałości osobowej i głębokiej wiary potrzebuje poszukiwać adekwatnych wzorów, metod i sposobów wychowania. Z tych między innymi powodów warto docenić rozprawę doktorską *Błogosławiony Edmund Bojanowski wzorcem osobowym dla współczesnego wychowawcy*. Niewątpliwie poszukiwania naukowe i praca doktorska pani Kinal wpisuje się w badania naukowe nad wymiarem pedagogicznym współczesnej katechezy.

Struktura pracy

Przedłożona do recenzji dysertacja doktorska: *Błogosławiony Edmund Bojanowski wzorcem osobowym dla współczesnego katechety* przygotowana przez Panią Hannę Kinal jest opracowaniem, które lokuje się w obszarze nauk teologicznych, zwłaszcza teologii pastoralnej i katechetyki. Jednak zarówno od strony merytorycznej jak i metodologicznej ma również odniesienia do pedagogiki, zwłaszcza pedagogiki chrześcijańskiej. Rozprawa liczy łącznie 245 stron, w tym 212 stron stanowi jej część merytoryczna. Końcowe fragmenty zawierają pozycje bibliograficzne i streszczenie w języku angielskim. Taka objętość pracy, wynika po pierwsze ze sposobu podejścia do podjętej problematyki, po drugie z ujęcia pastoralnego, katechetycznego i pedagogicznego, a wreszcie po trzecie, z badawczej gorliwości Autorki.

Przedłożona przez p. mgr lic. Hannę Kinal rozprawa doktorska, składa się z czterech rozdziałów, wykazu skrótów, wstępu, zakończenia, bibliografii, spisu treści i streszczenia w języku angielskim. W rozdziale pierwszym „Edmund Bojanowski jako wychowawca” Autorka przedstawia kontekst społeczno-polityczny i religijny w zaborze pruskim w XIX wieku, następnie rys biograficzny, świadectwo całego życia, działania charytatywne i wychowawcze E. Bojanowskiego. W rozdziale drugim „System wychowania w ujęciu Błogosławionego Edmunda Bojanowskiego” Doktorantka prezentuje wizję wychowania przyjętą przez E. Bojanowskiego, ze szczególnym uwzględnieniem integralnej wizji wychowania człowieka, wskazuje także cele, metody, zasady i środki wychowawcze. Z kolei w rozdziale trzecim „Wychowawca według koncepcji Błogosławionego Edmunda Bojanowskiego” p. H. Kinal zarysowuje wzór wychowawcy wpływający z koncepcji E. Bojanowskiego. W ostatnim, rozdziale „Aktualność koncepcji wychowawcy w ujęciu Błogosławionego Edmunda Bojanowskiego” Autorka wyprowadza z pism prekursora odnowy pedagogicznej wyzwania oraz wskazania skierowane do współczesnych wychowawców. Można uznać, że struktura pracy została przygotowana prawidłowo, zgodnie z założeniami pisania rozpraw naukowych z teologii. Rozdziały ze sobą spójnie i logicznie powiązane, bowiem Doktoranta wychodzi od kontekstu politycznego, społeczno-kulturowego, religijnego oraz osoby

błogosławionego, by stopniowo zarysowywać kolejne elementy jego systemu wychowawczego.

W strukturze ocenianej rozprawy doktorskiej znajduje się także bibliografia (podzielona na: I. Źródła podstawowe; II. Źródła pomocnicze; III. Literaturę przedmiotu; IV. Literatura pomocniczą. Warto podkreślić bogatą bibliografię – 29 stron (s. 213-242), która wskazuje na solidność i dokładność poszukiwań naukowych Autorki.

Treść pracy

Rozdział pierwszy „Edmund Bojanowski jako wychowawca” składa się z pięciu podrozdziałów. Doktorantka uwzględniając kontekst życia E. Bojanowskiego zarysowuje jego biografię, ukazuje wartość jego świadectwa życia, zwłaszcza zaangażowanie w życie sakramentalne, życie modlitwy i miłość bliźniego. Podkreśla także jego działalność charytatywną i wychowawczą. W rozdziale drugim „System wychowania w ujęciu błogosławionego Edmunda Bojanowskiego” znajduje się sześć podrozdziałów. Autorka rozpoczyna od określenia terminu: wychowanie, aby następnie ukazać integralnego procesu wychowania, cele, metody, środki i zasady wychowania według E. Bojanowskiego. Można przyjąć, że zasada redakcji naukowej drugiego rozdziału jest zbliżona do pierwszego. P. H. Kinal wychodzi od ogółu, aby stopniowo ukazać poszczególne elementy szczegółowe. W rozdziale trzecim „Wychowawca według koncepcji błogosławionego Edmunda Bojanowskiego” zarysowuje wzór wychowawcy oparty o chrześcijańską miłość bliźniego. Podkreśla znaczenie macierzyństwa i ojcostwa duchowego oraz szczególną rolę kobiet – ochroniarek, które realizowały koncepcję wychowawczą E. Bojanowskiego. Natomiast w ostatnim, czwartym, rozdziale „Aktualność koncepcji wychowawcy w ujęciu błogosławionego Edmunda Bojanowskiego” Doktorantka szkicuje najpierw uwarunkowania procesu wychowania we współczesnej szkole, następnie próbuje wskazać wyzwania, zagrożenia i problemy współczesnego wychowania, a także stara się określić rolę, kompetencje i obszary działalności współczesnego wychowawcy. Nie można dobrze zaprezentować osoby E. Bojanowskiego, jego systemu wychowania i ideału wychowawczego bez nakreślenia kontekstu społeczno-politycznego i religijnego jego życia, stąd dobrze, że Autorka poświęciła wiele miejsca tym zagadnieniom. Prezentacja zarówno systemu wychowania jak i ideału wychowawcy w ujęciu bł. E. Bojanowskiego wskazuje na dobrą znajomość przez p. H. Kinal pism E. Bojanowskiego i rozumienie założeń jego koncepcji wychowania. Doktorantka dobrze stosuje w treści zarówno teksty samego Błogosławionego jak i opracowania jego dzieł. Autorka przypomina system wychowania E. Bojanowskiego i przekonuje czytelnika, iż jest on współcześnie nadal aktualnym. Zachęca czytelnika do porównania systemu wychowania wdrażanego przez E. Bojanowskiego ze współczesnym systemem wychowania stosowanym w szkołach publicznych. P. H. Kinal szeroko podejmuje

zagadnienia związane z koncepcją wychowania E. Bojanowskiego, co oczywiście jest niezbędne, ale niekiedy sprawia wrażenie odejścia od głównego zagadnienia – wzoru osobowego. Całość pracy prezentuje się od strony treściowej jako dzieło zwarte, spójne, stopniowo rozwijające i dopełniające podjętą problematykę.

Podstawowym celem niniejszej rozprawy, jak podaje Autorka, jest „znalezienie odpowiedzi na pytanie, czy Edmund Bojanowski może być wzorcem dla współczesnego wychowawcy żyjącego w zupełnie innych realiach” (s. 6). Dalej podaje: „w celu uszczegółowienia głównego problemu należy sformułować następujące pytania: Które elementy osobowości Bojanowskiego współcześni pedagodzy mogą naśladować w swoim życiu? Na ile postać Edmunda, człowieka żyjącego w dziewiętnastym wieku może stanowić przykład i wzorzec dla wychowawców żyjących w dwudziestym pierwszym wieku?” (s. 6). Wydaje się jednak, że brakuje tu pytania fundamentalnego: dlaczego bł. Edmund Bojanowski może być, lub jest wzorem dla współczesnego nauczyciela/wychowawcy?

Warto pamiętać o szczególnej randze nauczyciela, wychowawcy oraz o fakcie, że jest on przewodnikiem na drodze osobowego i religijnego rozwoju wychowanka, a od jego kondycji, autorytetu, oddania i prawidłowej realizacji procesu wychowania, zależy w dużej mierze ostateczny efekt wychowania, stąd ujawnia się konieczność stawiania pytań, odniesień, porównania bł. Edmunda Bojanowskiego ze współczesnymi wychowawcami. Wśród wielu zagadnień podjętych w niniejszej rozprawie, zwłaszcza że praca została napisana na seminarium z teologii pastoralnej, trochę brakuje odniesienia do nauczyciela religii oraz jego stałej formacji.

Wydaje się także, że rozprawa doktorska byłaby jeszcze ciekawsza, gdyby Doktorantka z większą odwagą oceniała zarówno sam system wychowania jak i jego aktualność w XXI wieku. Podejmując temat błogosławiony Edmund Bojanowski jako wzór osobowy skierowany do współczesnych pedagogów szkoda, że p. H. Kinal nie poświęciła odrębnego podrozdziału kobiecie jako wychowawczymi, zachowując przy tym specyfikę ujęcia E. Bojanowskiego, który do pracy w ochronkach przysposabiał kobiety. Autorka stosuje w recenzowanej pracy wprowadzenia zarówno do rozdziałów jak i podrozdziałów, chociaż wydaje się, iż mogłyby być one jeszcze bardziej wyczerpujące. Dobre podsumowania poszczególnych rozdziałów umożliwiają p. H. Kinal łatwiejsze przygotowanie wyczerpującego zakończenia. Autorka raczej referuje opinie innych znawców wychowania w ujęciu E. Bojanowskiego niż podaje swoje opinie. W całości jednak można przyjąć, że treść rozprawy doktorskiej jest przygotowana poprawnie, co niewątpliwie jest efektem powstawania pracy pod kierunkiem sumiennego i rzetelnego promotora.

Aspekty metodologiczne

We wstępie do rozprawy doktorskiej p. H. Kinal podaje, iż będzie w niej stosować dwie metody: analityczną i syntezy (Por. s. 6). Autorka wskazując na metody

badawcze odwołuje się do znanego polskiego katechetyka, Mieczysława Majewskiego. O ile wypada zgodzić się z publikacją profesora M. Majewskiego to jednak zarówno w rozprawach katechetycznych jak i pedagogicznych zastosowana przez nią metoda powinna być określona jako metoda krytycznej analizy źródeł. Dzięki niej Doktorantka mogła dokonać krytycznej oceny pism E. Bojanowskiego i wydobyć z nich niezbędne zagadnienia. P. H. Kinal poprawnie wskazała na metodę syntezy, która umożliwiła jej zebranie rozproszonych treści w jedną całość. Z perspektywy teologii pastoralnej powinna również zastosować metodę pastoralną, aby m.in. sformułować wnioski pastoralno-pedagogiczne.

Strona formalna recenzowanej rozprawy doktorskiej jest poprawna oraz czytelna. Należy docenić zarówno bogatą bibliografię jak i dobrze przygotowane przypisy. Widać, że Doktoranta rzetelnie dokumentuje prezentowane treści i wkłada wiele wysiłku, by zapewnić rozprawie charakter naukowy. Choć Autorka korzysta ze źródeł i literatury przedmiotu pochodzących z różnych okresów historycznych to stara się zachować jedność stylu. W rozprawie pojawiają się drobne błędy językowe, opuszczenia liter, mikro i makro spacje, które warto poprawić przed wydaniem pracy.

Walor formalny pracy podnosi zastosowany w niej komunikatywny język. Co z jednej strony może świadczyć o profesjonalizmie Autorki, zaś z drugiej o dużym zaangażowaniu, doświadczeniu i wymaganiach stawianych przez Panią Promotor.

Pytania do Doktorantki

W relacji pedagogicznej między wychowawcą a wychowankiem ogromne znaczenie ma autorytet wychowawcy i jakość jego relacji z wychowankiem.

1. Czy i w jakim zakresie w pismach Edmunda Bojanowskiego znalazły się odniesienia do autorytetu wychowawcy i jak go rozumiał?

2. Doktorantka wielokrotnie podkreśla ważność i aktualność przesłania systemu wychowawczego Edmunda Bojanowskiego, a także wskazuje na niego jako osobowy wzór dla współczesnego wychowawcy, przy czym w małym stopniu odnosi się do nauczyciela religii, który chociaż rzadko jest formalnie wychowawcą klasy, to pełni funkcję wychowawczą wobec uczniów, stąd pytanie: Jakie specyficzne przesłanie płynące ze wzoru osobowego Błogosławionego E. Bojanowskiego jest skierowanego do współczesnych nauczycieli religii?

3. P. H. Kinal przypomina, że duchowość Błogosławionego pozwoliła mu na podjęcie nowych form apostołstwa laikatu, a szczególnie podkreślanie wpływu kobiet na społeczeństwo zarówno w wymiarze macierzyństwa jak i dziewictwa. Proszę określić specyfikę wskazań pedagogicznych i religijnych skierowanych przez Edmunda Bojanowskiego do współczesnych wychowawców?

4. Zgodnie ze słowami św. Jana Pawła II podanymi na początku recenzji „wychowanie jest procesem, w którym wzajemna komunika osób dochodzi do głosu w sposób szczególny. *Wychowawca* jest osobą, która *rodzi w znaczeniu*

duchowym". Proszę o wyjaśnienie tej myśli i wskazanie, czy podobne założenia pojawiają się w pismach Edmunda Bojanowskiego?

5. Autorka w rozprawie wielokrotnie odwołuje się do swojego doświadczenia katechetycznego. Zapewne przygotowując recenzowaną pracę doktorską, czytając materiały źródłowe, odwołując się do Magisterium Kościoła p. H. Kinal nabyła nowe oraz udoskonaliła dotychczasowe umiejętności naukowe, stąd pytanie: Gdyby Doktorantka miała ponownie przygotować swoją rozprawę doktorską, to co by w niej uzupełniła posiadając obecne doświadczenie badawcze?

Wniosek

Podjęta przez Panią Hannę Kinal problematyka przesłania płynącego z ideału wychowawcy do współczesnych pedagogów jest nie tylko ważna, ale i aktualna. Niniejsza rozprawa doktorska może zachęcić dzisiejszych pedagogów, zarówno teoretyków jak i praktyków, do wnikliwej analizy źródeł historycznych i wydobyć z nich wskazania skierowanych do współczesnych środowisk wychowawczych. Wydaje się, że szczególnie w kontekście gwałtownych przemian społeczno-kulturowych konieczne jest zarówno dobre przygotowanie adeptów pedagogiki do pracy wychowawczej jak i systematyczne doskonalenie zawodowe nauczycieli do lepszej realizacji zadań dydaktyczno-wychowawczych we współczesnej szkole. Zdobyta przez Autorkę umiejętność pisanie rozprawy doktorskiej, język dysertacji, odpowiednio zebrany i prawidłowo zastosowany materiał źródłowy oraz próby samodzielnego myślenia wskazują na kwalifikacje do uzyskania stopnia naukowego doktora w dyscyplinie nauki teologiczne.

Moim zdaniem, pomimo drobnych uchybień, przedstawiona przez Panią mgr lic. Hannę Kinal rozprawa, spełnia wymagania stawiane rozprawom doktorskim. Wobec powyższego wnoszę do Rady Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu o dopuszczenie Pani mgr lic. Hanny Kinal do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Elżbieta Osewska

Dr hab. Elżbieta Osewska, prof. PWSZ

Tarnów, 29 kwietnia 2019 r.